
DICHTERBIJ

Averechtse regels

Gerard Lohuis

„Eigenlijk best wel jammer“, hoor ik haar achter me in de trein zeggen. „Het is net alsof je geen fout meer mag maken in deze maatschappij. Ik was net vergeten mijn treinkaartje af te stempelen waarop ik door de conducteur voor de keus werd gesteld om de trein te verlaten en alsnog te gaan stempelen of een boete te betalen en later deze middels een brief terug te eisen door uit te leggen wat er gebeurd is. Ik ben maar uitgestapt en mis nu een deel van mijn afspraak die voor mij zo belangrijk is. Juist omdat ik die afspraak graag wilde nakomen ben ik door de zenuwen vergeten te stempelen. Maar daar kon de conducteur niets mee, zei hij“. Haar verhaal is kenmerkend voor een verschijnsel dat op meerdere plaatsen in de maatschappij is waar te nemen. We willen alles goed regelen, bedenken daarvoor allerlei regels en die regels werken soms averechts of missen hun doel. Natuurlijk is de regel van het stempelen niet bedoeld om er voor te zorgen dat de dame te laat op haar afspraak komt. Het gaat hier om de manier waarop regels worden toegepast. Helaas kunnen regels knellend gaan werken wanneer het niet past bij de situatie waarvoor ze bedoeld zijn. De conducteur had zonder probleem zelf een stempel op het kaartje kunnen plaatsen of door een knipje duidelijk kunnen maken dat het kaartje alleen vandaag geldig is. Maar de conducteur weet zich afgerekend op zijn functioneren en neemt niet het risico dat hij van bovenaf te horen krijgt dat hij niet goed functioneert. Dus uit angst verschuilt hij zich achter de regels. Dit staat symbolisch voor veel gedrag bij professionals die de regels uitvoeren omdat het zo hoort en niet kijken naar de daarbij behorende omstandigheden. De zwerver aan de poort van de hulpverlening die om een huis vraagt, wordt naar de woningbouwvereniging verwezen, die hem al naar de hulpverlening had verwezen als voorwaarde om een huis aan te bieden. De hulpverlening krijgt nog geen geld van de ziektekostenverzekeraar zo lang niet duidelijk is voor welke diagnose, terwijl de cliënt zo veel problemen heeft dat de hulpverlener geen zicht krijgt op welke diagnose nu als eerste behandeld moet worden. De zwerver die een uitkering bij de sociale dienst aanvraagt, krijgt deze niet omdat hij geen laatste bankafschrift meer heeft. Het gaat er niet om om met een opgeheven vinger naar wie dan ook te wijzen. Regels scheppen duidelijkheid en zijn niet voor niets bedacht. Maar zoals de rechter ooit aangaf bij een cliënt tegen wie een proces was aangespannen omdat hij in verwarde toestand de huur enkele maanden niet had betaald (en nu hij weer bij zijn positieven was, had aangegeven alsnog over de brug te willen komen): „het gaat niet om de letter van de regel maar om de geest er van“. Waarop de woningbouw een vermanende toespraak van de rechter kreeg waarin hij aangaf dat door het naleven van de regel iemand nu in diepe ellende zou zijn gestort en dat zoiets niet past bij de functie van een sociale woningbouwvereniging. Zelfs mijn collega bij de woningbouwvereniging was blij met deze uitspraak, maar ze had er ook niets aan kunnen doen dat de afdeling incasso deze procedure toch in gang had gezet. Het is niet zo moeilijk om de menselijke maat bij de regels toe te passen, dacht ik in de trein. Voor de dame is de afspraak min of meer mislukt. Ik ben benieuwd wat de conducteur zou zeggen wanneer hij over een week een klacht van mij onder ogen krijgt omdat hij vergeten is mijn kaartje te knippen. In de opwindig dien ontstond tussen de dame en hem, is hij mij vergeten. Ik heb toch ook recht op controle van mijn kaartje!

De vrouw maakt de man

Gerard Lohuis

Hij kwam als een jongen met een staat van dienst die menige volwassene nooit zal meemaken. Zeventien jaar oud en gevlucht uit zijn vaderland. Op 12 jarige leeftijd weggelopen van huis en op zijn dertiende jaar 'ondergedoken' bij een verzetsbeweging. Daar moest hij als een soort van kindsoldaat dingen doen, die hij pas achteraf zou kunnen overzien en diepe sporen zouden nalaten. Toen het tot hem doordrong waar hij in verzeild was geraakt, was de weg terug een doodlopende. Hij kon niet terug naar zijn eigen huis want daar wilde men niets meer van hem weten. Blijven zitten waar hij was aanbeland, betekende dat hij als verzetsstrijder door het leven moest gaan. Daarbij zou hij mensen moeten ombrengen en dat was nu net wat hij niet wilde. 'What would you do when you're waking on dead road', hoor ik James Carr zingen wanneer hij wanhopig merkt dat het slippertje met die andere vrouw hem geen keuze overlaat. Zijn eigen vrouw wil niets meer van hem weten en hij moet er niet aan denken te moeten leven met die femme fatale die hem verleid heeft.

De doodlopende weg was voor Naftael letterlijk dodelijk omdat de verzetsbeweging niet zou accepteren dat hij deserteerde. Hij had te veel gezien en zou daardoor de beweging in de problemen kunnen brengen. Wanneer hij er vandoor zou gaan, zouden ze hem opsporen en dan was het voor Naftael afgelopen. Hij moest letterlijk vluchten voor zijn leven en als 17 jarige had hij wel geleerd om te overleven maar niet om te leven. 'Ernstig getraumatiseerd' schreef ik voorlopig in zijn dossier en de eerste gesprekken die we voerden gingen over zijn nachtmerries waarin hij alle schrikbeelden en achtervolgingen herbeleefde. Halverwege de gesprekken kwam hij telkens met de opmerking 'You must teach me how to live here' waarbij ik me wanhopig afvroeg hoe hij zich als ontheemd zijnde, getraumatiseerd en nog volop bezig zijn eigen identiteit op te bouwen, een weg moest banen in een land waarvan hij de gebruiksaanwijzing niet kende. Zo kon het gebeuren dat hij in het gesprek over zijn angsten ineens vroeg hoe je in Nederland een meisje benaderde. In zijn eigen land werd dat voor hem geregeld en hij had gemerkt dat het de gewoonte was dat hij in Nederland daar zelf actie in diende te ondernemen. Zo kon het gebeuren dat ik midden in de behandeling met hem in gesprek ging over de manier waarop Nederlanders met drugs om gaan, hoe het mogelijk is dat vrouwen voor geld liefde geven, waarom mensen hier voor dieren opkomen terwijl ze soms geen geld hebben om voor hun kinderen te zorgen, dat je kranten in een container moet gooien en ga zo maar door. Het was alsof hij in een vreemde wereld was binnengelopen, een toneelstuk waarin hij als toeschouwer geen actieve rol had.

Hij had het er vaak over dat ik een keer met mijn vrouw langs moest komen en hij informeerde regelmatig hoe het met mijn kinderen ging. Familie betekende voor hem alles en soms was het net alsof het praten over mijn familie hem hielp om aan de zijne te denken. Op een dag sprak hij over zijn nieuwe relatie en informeerde of het geen kwaad kon wanneer hij niet met haar naar bed zou gaan voordat hij dat met zijn vader had besproken. Voorzichtig informeerde ik wat zijn vriendin er van vond, maar die had hem al duidelijk gemaakt dat ze daar niet mee zat. Tot mijn verbazing vertelde hij twee maanden later dat zijn vriendin zwanger was en dat hij de vader was. Toen hij mijn verbazing hierover merkte, kwam hij met een uitspraak die ik hem meerdere keren had voorgehouden: 'je bent bezig om plannen te maken, maar het leven gaat ondertussen gewoon verder'. Hij straalde toen ik hem feliciteerde met dit heugelijke feit en sprak de onvergetelijke tekst: Ik kwam als een vluchteling, was nog een jongen maar ben nu een man. Ik had geen identiteit maar als kerel kan ik er wat van.

Waarop ik hem om de oren smeed dat het nu tijd was voor een Bavaria en hij, niet begrijpend waar ik op doelde, antwoordde ` dat is zeker iets voor een echte man! En ik vroeg me af of James Carr op zijn doodlopende weg ook zo'n zijweggetje zou hebben gevonden. Totdat ik later een liedje van hem hoorde waarin een moeder de zevenjarige zoon toespreekt : If I had not love your Daddy this way, he shouldn't be the big man he is today ´. En ik wist dat er vele zijpaadjes zijn op doodlopende wegen.